

ОКРЕМА ДУМКА

судді Конституційного Суду України Олега Первомайського у справі № 3-102/2021(231/21, 415/21) за конституційними скаргами Жиденка Володимира Вікторовича, Петренка Віктора Олексійовича щодо соціальних гарантій для захисників і захисниць України

Другий сенат Конституційного Суду України (далі – Конституційний Суд) 12 жовтня 2022 року ухвалив Рішення № 7-р(II)/2022 у справі № 3-102/2021(231/21, 415/21) за конституційними скаргами Жиденка Володимира Вікторовича, Петренка Віктора Олексійовича щодо відповідності Конституції України (конституційності) приписів статті 2 Закону України „Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи“ від 8 липня 2011 року № 3668–VI (щодо соціальних гарантій для захисників і захисниць України) (далі – Рішення).

Повністю підтримуючи ухвалене Рішення, на підставі статті 93 Закону України „Про Конституційний Суд України“ та § 74 Регламенту Конституційного Суду України, з огляду на значущість Рішення, вважаю за доцільне висловити кілька важливих, на мою думку, міркувань щодо Рішення в цілому та низки важливих і посутньо пов’язаних із ним явищ і понять.

Що ухвалив Конституційний Суд

1. Конституційний Суд визнав такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними), приписи статті 2 Закону України „Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи“ від 8 липня 2011 року № 3668–VI зі змінами (далі – Закон № 3668), що поширюють свою дію на Закон України „Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб“ від 9 квітня 1992 року № 2262–XII, у тім, що вони не забезпечують соціальних гарантій високого рівня, які впливають зі спеціального юридичного статусу громадян України, які перебувають на службі у Збройних Силах України та в інших військових формуваннях, а також осіб, що збройно захищають суверенітет, територіальну цілісність та недоторканність

України під час агресії Російської Федерації проти України, розпочатої в лютому 2014 року.

2. За пунктом 3 резолютивної частини Рішення „Верховній Раді України привести нормативне регулювання щодо забезпечення соціальних гарантій високого рівня, які впливають зі спеціального юридичного статусу громадян України, які перебувають на службі у Збройних Силах України та в інших військових формуваннях, а також осіб, що збройно захищають суверенітет, територіальну цілісність та недоторканність України під час агресії Російської Федерації проти України, розпочатої в лютому 2014 року, у відповідність із Конституцією України та цим Рішенням“.

3. Отже установа статтею 151² Основного Закону України обов'язковість рішень та висновків Конституційного Суду зобов'язує відповідні органи державної влади не лише ефективно поновити конституційні права скажників у цій справі, а й що не менш важливо, привести нормативне регулювання у відповідність із Конституцією України та Рішенням з метою „<...> забезпечення соціальних гарантій високого рівня, які впливають зі спеціального юридичного статусу <...>“ для всіх захисників і захисниць України.

Передумови ухвалення Рішення

4. Розпочата в 2014 році Війна за Незалежність України торкнулась мільйонів українців, водночас створивши ілюзію можливості напівмирного подальшого співіснування з державою-агресором, яка тимчасово анексувала та окупувала частину території України.

Повномасштабне вторгнення 24 лютого 2022 року Російською Федерацією в Україну та подальше масове вчинення збройними силами держави-агресора злочинів проти людяності (людства), воєнних злочинів та інших дій, що мають ознаки геноциду Українського народу, обірвали чи понівечили людські життя, втрутились у долю всіх і кожного, хто є громадянином України або так чи інакше пов'язаний з нашою державою.

Унаслідок повномасштабного вторгнення та вчинення подальших злочинів проти Українського народу остаточно розвіялась й ілюзія (або за Михайлом Коцюбинським, *Fata Morgana*) псевдонаукових, а насправді винятково ідеолого-політичних тверджень про „братерство та дружбу українського, білоруського та російського народів“.

Хаотична зміна мети агресивної війни проти України у висловлюваннях військово-політичного керівництва держави-агресора, разом із „демілітаризацією“, „денацифікацією“ та навіть „десатанізацією“ України, поза сумнівів, є невдалим намаганням приховати справжню мету збройного нападу – знищення української державності, Українського народу та його національної ідентичності.

Тому збройний напад Російської Федерації як держави-агресора на Україну, Війна за Незалежність України, разом із повномасштабним вторгненням 24 лютого 2022 року, й навіть учинення збройними силами держави-агресора злочинів проти людяності (людства), воєнних злочинів та інших дій, що мають ознаки геноциду Українського народу, були історично, політично та іншим чином обумовлені.

Звісно, у низці цих подій значною мірою закономірним було й ухвалення Конституційним Судом Рішення, у якому він, розвиваючи власні юридичні позиції, сформулював думку про нагальну потребу в забезпеченні соціальних гарантій високого рівня для всіх захисників і захисниць України. Тобто йдеться про забезпечення зазначених гарантій не лише „<...> громадянам України, які перебувають на службі у Збройних Силах України та в інших військових формуваннях, членам їхніх сімей, а також особам, що збройно захищають суверенітет, територіальну цілісність та недоторканність України під час агресії Російської Федерації проти України, розпочатої у лютому 2014 року <...>“ (абзац сьомий підпункту 2.3 пункту 2 мотивувальної частини Рішення).

Юридичні та інші наслідки Рішення

5. Має раціональне підґрунтя думка про те, що Конституція України вносить передусім відносини, що виникають та існують у мирні часи.

Однак, мінімально перефразовуючи висловлювання Бена Шапіро, слід погодитись з його думкою про те, що „*права вимагають готовності їх захищати*“. Тому сучасна конституційна демократія функціонує завдяки, зокрема, дієвості її самозахисту.

А отже, приписи конституцій усіх сучасних демократичних держав мають бути застосовані в такий спосіб, аби забезпечити самозахист кожної з таких держав, зокрема від зовнішньої агресії. Інше розуміння значення конституції в обороні держави суперечить раціональній ідеї про те, що осердям будь-якої конституції є не лише захист прав і свобод людини і громадянина, наприклад, від свавільних рішень, дій або бездіяльності власного уряду, а й захист таких конституційних цінностей, як незалежність, суверенітет та територіальна цілісність держави, насамперед від зовнішньої збройної агресії.

З цих міркувань приписи „живої“ Конституції України узгіднені з відповідними приписами конституцій інших держав конституційної демократії.

Ураховуючи наведене, залишаюся прибічником думки про те, що Конституцію України слід поважати, а не шукати в ній недоліків, яких насправді не існує. Вважаю, що такий підхід „шукачів конституційних недоліків“ доволі красномовно дискредитує самих „шукачів“, а не Основний Закон України.

6. За частиною першою статті 17 Конституції України *захист суверенітету і територіальної цілісності України*, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, *справою всього Українського народу*, тобто справою громадян України всіх національностей.

Цей конституційний імператив *може* бути застосований до відносин мирного часу, але він також *обов'язково має* бути застосований під час захисту України від зовнішньої збройної агресії.

7. У Рішенні на підставі приписів Конституції України та юридичних позицій Конституційного Суду вмотивовано те, що конституційний обов'язок усіх і кожного громадянина України щодо захисту суверенітету і територіальної цілісності України присутньо пов'язаний із конституційним обов'язком держави

забезпечити відповідний рівень соціального захисту всім тим громадянам України, які збройно захищали суверенітет, територіальну цілісність та недоторканність України, незалежно від того, чи перебували вони у складі Збройних Сил України, інших військових формувань або були членами сімей таких осіб.

Власне, йдеться про констатацію існування на підставі приписів Основного Закону України *спеціального юридичного статусу захисника та захисниці України*, який має бути конкретизований, деталізований та розвинений у приписах законів України.

8. Згідно з Рішенням спеціальний юридичний статус захисника та захисниці України є у громадян України, які перебувають на службі у Збройних Силах України та в інших військових формуваннях, членів їхніх сімей, а також осіб, що *збройно* захищають суверенітет, територіальну цілісність та недоторканність України під час агресії Російської Федерації проти України, розпочатої у лютому 2014 року.

Використання у цій юридичній позиції Конституційного Суду слова „збройно“, тобто зі зброєю в руках, є підставою для подальшого розвитку концепції „*озброєного народу*“ в аспекті забезпечення реалізації припису частини першої статті 17 Основного Закону України та внормування у законах України *права на зброю*.

У цьому контексті доцільно навести відому Другу поправку до Конституції Сполучених Штатів Америки: „Через те, що для безпеки вільної держави потрібне добре організоване ополчення, право народу мати і носити зброю не повинно обмежуватись“.

Мотивуючи потребу в ухваленні цієї конституційної поправки, Томас Пейн зазначав: „Як і закон, зброя збентежує і відлякує нападників та лиходіїв. Жахливий безлад стався би, якби половина світу була позбавлена її, адже поки в серцях людей є місце жадібності й честолюбству, слабкі будуть жертвами сильних“.

Заключні висновки та міркування

9. Обмеження оспорюваним приписом статті 2 Закону № 3668 розміру пенсій захисникам і захисницям України, безперечно, є порушенням конституційної гарантії, визначеної у частині п'ятій статті 17 Конституції України, та атакує довіру цих осіб до держави, яку вони ціною свого життя і здоров'я захищали та захищають.

10. Розв'язання дилеми „право на зброю“ та „право на безпечне оточення“ – доволі складне завдання в суспільстві й державі, які болісно та тривало долають своє тоталітарне минуле.

Однак присутній зв'язок приписів частини першої статті 17 Конституції України з іншими конституційними приписами, зокрема з частиною першою статті 46, частиною першою статті 65, дає підстави для висновку про те, що на державу покладено не лише конституційний обов'язок забезпечити соціальні гарантії високого рівня для всіх громадян України, які збройно захищають або захищали суверенітет, територіальну цілісність і недоторканість України з лютого 2014 року, коли почалась Війна за Незалежність України, а й обов'язок унормувати відносини щодо реалізації *права на зброю*.

Ірраціональним є припущення про те, що можна виконати конституційний обов'язок із захисту суверенітету і територіальної цілісності України під час збройного нападу, будучи незброєним.

Не менш ірраціональною та самовбивчою є поведінка держави, яка відмовляється озброювати своїх громадян з метою захисту від держави-агресора, яка вже не криючись визначила метою свого збройного нападу знищення української державності, Українського народу та його національної ідентичності.

Суддя
Конституційного Суду України

Олег ПЕРВОМАЙСЬКИЙ